

Marek Murawski, Łukasz Matyjasiak

**OBSERWACJE MIESZAŃCÓW GĄGOŁA *BUCEPHALA CLANGULA*
I BIELACZKA *MERGELLUS ALBELLUS* NA NIZINIE MAZOWIECKIEJ**

Pierwsze na Nizinie Mazowieckiej udokumentowane stwierdzenie ptaka wykazującego cechy hybrydyzacji międzygatunkowej pomiędzy gągołem *Bucephala clangula* a bielaczką *Mergellus albellus* miało miejsce 1 II 2009 r. na Wiśle przy kolektorze młocińskim w Warszawie (Kopik J.). Mieszaniec przebywał w grupie kilkudziesięciu osobników ptaków wodnych o charakterystycznym dla tego miejsca składzie gatunkowym. Obserwacji dokonano z około 30 metrów przy użyciu lornetki o parametrach 20x50. Równocześnie powstała dokumentacja fotograficzna (fot. 1).

Drugie stwierdzenie nastąpiło w dniu 13 III 2011 na rzece Omulew na Kurpiach, w okolicy miejscowości Michałowo (gm. Czarnia, woj. mazowieckie). Zaobserwowano wówczas ptaka, którego na podstawie cech morfologicznych i szczegółów

upierzenia również sklasyfikowano jako hybrydę, czyli mieszańca międzygatunkowego bielaczka i gągoła (Sosnowski S., Murawski M., Antczak K., Adamiak R.). Ptaka spotkano w grupie 17 gągołów. W korycie rzeki i jej rozlewiskach przebywało w tym czasie około 1000 kaczek pływających i kilka czernic *Aythya fuligula*. Między samcami gągołów a opisywanym osobnikiem dochodziło do utarczek i wyraźnej konkurencji o samicę. Ptak przez cały czas prowadzenia obserwacji (około 25 minut) trzymał się stada gągołów – żerował, pływał i przelatywał w ich towarzystwie. Ptaka obserwowano przez lornetkę 10x42 i lunetę 20-60x80 oraz wykonano szereg dokumentacyjnych zdjęć (fot. 2).

Oba obserwowane mieszańce wykazywały następujące cechy gatunków nominalnych:

- cechy bielaczka – nieco mniejszy niż gągoł o kanciastej głowie i bez wyraźnego kaptura, oko ciemne; dziób bardziej wydłużony, węższy i spiczasto zakończony; pokrywy podskrzydłowe częściowo rozbielone, białe podbarkówki; nogi szare;
- cechy gągoła – głowa ciemna, zielono połyskująca i kontrastująca z białą szyją i brzuchem; wzór na wierzchu skrzydeł podobny jak u gągoła, jednak białe lusterka rozdzielone były ciemnymi wąskimi paskami; barkówki białe; grzbiet, kuper, pokrywy nadogonowe oraz ogon ciemnoszare; ogólnym ubarwieniem płaszcza osobnik ten przypominał w większym stopniu gągoła.

Stwierdzenia mieszańców tych dwóch gatunków w Polsce są sporadyczne. Do tej pory udokumentowano obserwacje czterech osobników spotkanych w różnych miejscach kraju. Brakuje również opracowań i danych w literaturze naukowej, a o tego typu przypadkach dowiadujemy się głównie z ptasich list dyskusyjnych, gdzie podaje się informacje o takich osobnikach przy okazji standartowych liczeń i obserwacji ptaków wodnych w okresie zimowania i migracji. Oprócz wyżej wymienionych spotkań na Mazowszu, mieszańce tych dwóch gatunków obserwowano w Polsce w następujących miejscach:

- na zbiorniku Kuźnica Warężyńska, w woj. śląskim obserwowany był trzy lata z rzędu prawdopodobnie ten sam osobnik:
8 III 2008 (Jainta K.) <http://forum.przyroda.org/>,
24 IV 2009 (Kmieciak P.) inf. ustna,
1 IV 2010 (Kmieciak P.) <http://przyrodazaglebiadabrowskiego.blog.onet.pl/>,
- 12-14 III 2011 na rzece Nysie Kłodzkiej, w gm. Nysa, w woj. opolskim (Wójcicki J.) <http://www.birdwatching.pl/>.

Wszystkie wymienione w tej pracy ptaki różniły się głównie zakresem bieli na głowie. Trzymały się stad gągołów spotkanych wczesną wiosną na przelotach.

Gągoł i bielaczek mają podobny zasięg geograficzny, wymagania środowiskowe oraz zwyczaje lęgowe. Pierwszy z nich jest gatunkiem bardzo nielicznie lęgowym w północnej i zachodniej części naszego kraju, natomiast w okresie wędrówek jest w całym kraju dość liczny. Również licznie zimuje głównie na północy. Bielaczek jest

na północy dość licznym, a na południu nielicznym ptakiem przelotnym i zimującym w Polsce (Tomiałojć i Stawarczyk 2003).

Gągoł zasiedla obszar umiarkowanej strefy klimatycznej środkowej i północnej Europy oraz Azji, a także zachodnią Kanadę i Alaskę, gdzie spotykany jest nad jeziorami oraz zatokami w sąsiedztwie starych lasów rosnących nad ich brzegami. Bielaczek występuje w północnej Europie i Azji, od Szwecji po Kamczatkę, zasiedla jeziora, rzeki i stawy w strefie tajgi (Kruszewicz 2005). W Skandynawii i Rosji oba gatunki współwystępując mogą się krzyżować, a opisywane mieszańce w okresie przelotów i na zimowiskach mogą być spotykane w różnych miejscach w Europie, w tym również w Polsce. Kilukrotnie obserwatorzy informowali o parach mieszanych bielaczka i gągoła widywanych razem w okresie migracji, lub wyjątkowo podczas pory lęgowej, np. w latach 1992-1995 widywano samca bielaczka w parze z samicą gągoła w sezonie lęgowym k. Kwilcza pod Sierakowem (Maciorowski *et al.* 2000), ale do tej pory brak jest danych z Polski choćby o próbach lęgów mieszanych tych dwóch gatunków.

Hybrydyzacja jest zjawiskiem powszechnym szczególnie wśród ptaków blaszkodziobych (kaczki, gęsi, bernikle). Sporadycznie obserwowane są mieszańce międzygatunkowe wśród innych grup ptaków (kuraki, szponiaste, dzięcioły, czaple).

Literatura

- Kruszewicz A. G. 2005. *Ptaki Polski*, tom I. Multico. Warszawa.
- Maciorowski G., Mizera T., Ilków M., Statuch M., Kujawa D. 2000. *Awifauna Sierakowskiego Parku Krajobrazowego. W: Winięcki A. (red.). Ptaki parków krajobrazowych Wielkopolski*. Wielkopolskie Prace Ornitologiczne 9: 39-67.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. *Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany*. PTPP „pro Natura”. Wrocław.
- <http://forum.przyroda.org/>, 15.05.2011
- <http://przyrodazaglebiadabrowskiego.blog.onet.pl/>, 17.05.2011
- <http://www.birdwatching.pl/>, 16.03.2011

Adresy autorów:

Marek Murawski, ul. Armii Krajowej 18/22, 06-400 Ciechanów, e-mail: merops@vp.pl
 Łukasz Matyjasiak, ul. Willowa 17, 05-520 Konstancin-Jeziorna,
 e-mail: lukaszm@legionista.com

OBSERVATIONS OF HYBRIDS OF COMMON GOLDENEYE *BUCEPHALA CLANGULA* AND SMEW *MERGELLUS ALBELLUS* ON THE MAZOVIAN LOWLAND

Summary

On 01 February 2009, single individuals of Smew *Mergellus albellus* and Common Goldeneye *Bucephala clangula* interspecies hybrids were observed on the Vistula river in Warsaw (around

Młociński collector) and on 13 March 2011, on the Omulew river in the Kurpie region. These are the first documented cases of the observation of this type of individuals on the Mazowian Lowland. Both species have similar geographical range, environmental requirements and nesting habits, therefore can interbreed with each others (Photos 1, 2).

Fot. 1. Mieszaniec gągoła *Bucephala clangula* i bielaczka *Mergus albellus*, Warszawa, 1 II 2009 (fot. J. Kopik)

Photo 1. A hybrid of the Common Goldeneye *Bucephala clangula* and the Smew *Mergus albellus*, Warsaw, 1 February 2009 (Photo J. Kopik)

Fot. 2. Hybryda bielaczka *Mergus albellus* i gągoła *Bucephala clangula*, Michałowo, rz. Omulew, 13 III 2011 (fot. K. Antczak)

Photo 2. A hybrid of the Smew *Mergus albellus* and the Common Goldeneye *Bucephala clangula*, Michałowo, the river Omulew, 13 March 2011 (Photo K. Antczak)